

14. Тарасенко В. І. Соціологія споживання : методологічні проблеми / В. І. Тарасенко. – К. : Наукова думка, 2003. – 165 с.
15. Український соціум / [О.С.Власюк, В.С.Крисаченко, М.Т.Степико та ін.] ; за ред. В.С. Крисаченка, – К.: Знання України, 2015. – 792 с.
16. Черенько Л.М. Нові форми бідності в Україні : основні прояви та оцінка / Л.М. Черенько // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – №1. – С.11-21.

Пекар О.

Науковий керівник – доц. Грушко В. С.

ГЕНЕЗИС ТЕОРІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розкрито процес зародження, становлення та розвитку інформаційного суспільства. Досліджено особливості концепцій інформаційного суспільства в роботах провідних вчених.

Ключові слова: інформаційне суспільство, технократичне суспільство, технократична революція, інформація, технології.

Актуальність теми зумовлена необхідністю виявити засадничі особливості сучасного періоду розвитку суспільства на основі висновків здійснених у теоріях постіндустріального, інформаційного суспільства. Актуальність викликана необхідністю більш глибокого пояснення процесів що розгортаються у суспільстві в кінці ХХ і початку ХХІ ст.

Аналіз дослідження інформаційного суспільства був здійснений низкою зарубіжних та вітчизняних вчених. Базу дослідження склали праці Д.Белла, А. Сміта, К. Кларка, З. Бжезінського, Е. Тоффлера, В. Трапезнікова, В. Іноземцева та інших.

Метою дослідження є аналіз та систематизація висновків здійснених у концепціях інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою формування концепцій постіндустріального або інформаційного суспільства стали роботи Деніела Белла, де були розкриті основні тенденції, які призвели до становлення сучасного етапу розвитку найрозвинутіших країн світу. У 60-і рр. ХХ століття поняття «постіндустріалізму» набуває популярності через виділення особливої ролі техніки і технологій та їх вплив на соціальну сферу. У цей період Деніел Белл запропонував першу оформлену теорію постіндустріального суспільства. До кінця цього періоду вплив технологічних змін на соціум став найбільш обговорюваним питанням у гуманітарному середовищі. У зв'язку з цим виникли питання, пов'язані з назвою зазначеного явища. Були запропоновані різні терміни від «технотронної ери» Збігнева Бжезінського, до «суперіндустріального суспільства», використаного Елвіном Тоффлером у книзі «Шок майбутнього» [7 С.56].

Книга Деніела Белла «Прийдешнє постіндустріальне суспільство» стала рибіжним етапом, після якого виник потік різноманітних футурологічних концепцій. У цій роботі були сформульовані основні риси можливого майбутнього, що справило значний вплив на більшість футурологічних концепцій останньої чверті ХХ століття. Ці ідеї були використані в інституціоналізмі. Періодизація історії, запропонована Д.Беллом, згодом була модернізована під кутом зору нових технологічних аспектів виробничих процесів. Так, Торстейн Веблен у своїх роботах зробив спробу об'єднання аналізу промислових систем з інституційними аспектами господарювання, де звернув увагу на невідповідність твердження Адама Сміта про панування економічної людини для сучасного етапу розвитку суспільства [2. С.16]. У цей період висувається ідея для всіх країн розвитку господарювання в будь-якій країні, незалежно від культурних і політичних аспектів.

Інституціоналістські теорії дозволили включити в розгляд еволюції соціуму технологічні аспекти. Була здійснена прив'язка розвитку суспільства до розвитку суспільного виробництва в цілому і технології зокрема. Відбулася свого роду трансформація поглядів Карла Маркса від класової боротьби до боротьби технологічних укладів при збереженні стадіальності розвитку.

Починаючи з 1960-х років виникають численні напрямки багато з яких суперечили ідеям Д. Белла щодо технологічного детермінізму і стадіальності. Так, під впливом поглядів економіста і соціолога Жана Фурастьє, була запропонована абсолютно інша схема розвитку

світу, для якої характерна циклічність. На думку дослідника, постіндустріалізм повторює багато рис середньовічного суспільства [4 С.13-16.]. Він зазначав, що відбувається повернення до релігійного та містичного досвіду, що безпосередньо співвідноситься із середньовічною традицією. Тлумачення постіндустріалізму як «нового Середньовіччя» передбачає принципово інші управлінські установки, від тих, що суспільство успадкувало з індустріальної епохи. Представники ідеї нелінійного розвитку схильні вважати, що нова стадія не володіє принциповою історичною новизною.

У роботі Коліна Кларка «Економіка в 1960 році», а також у праці Жана Фурастьє «Велика надія ХХ століття» були сформульовані перші методологічні основи теорії інформаційного суспільства: поділ суспільного виробництва на три сектори. Це аграрний (первинний), промислово-індустріальний (вторинний) і сектор послуг (третинний). У теорії Ж.Фурастьє була звернена увага на домінування третинного сектору в умовах економічного зростання.

Зазначені автори дійшли висновку, що зростання значення сфери послуг реалізується в двох аспектах: у збільшенні частки зайнятих у цьому секторі, та її внеску у ВВП. Принцип домінування технологічних аспектів організації суспільного виробництва поширився також і на аналіз економічного розвитку сучасного світу. У новій теорії стверджується ідея формування груп вищих і нижчих країн при пануванні універсального шляху розвитку для всіх країн.

Представлені положення стали основою для синтезу в середині 50-х років ХХ століття різних поглядів і підходів на стан соціуму, які і стали локомотивом розвитку теорій інформаційного суспільства. Уже в кінці 50-х - початку 60-х років формується образ майбутнього світу. У працях багатьох соціологів і філософів, які працювали в США і Європі, простежуються висновки, що ні політичні, ні ідеологічні, ні інші соціальні відмінності не можуть бути настільки важливим фактором, як технічний та технологічний прогрес.

Особливістю футурологічних досліджень інформаційного суспільства в 70-ті - 80-ті роки ХХ століття став високий рівень систематизації суспільних тенденцій. По суті, вони стали інституціоналізованою сферою знань, які свідчили про наявність реальних проблем в західному суспільстві. Ці процеси спричинили виникнення цілого ряду організацій, метою яких стало проектування майбутнього суспільства. Прикладом таких досліджень може бути робота «Межі зростання» (Донелла Медоуз, Денніс Медоуз, Йорген Рандерс, Вільям Бернс III), виконана на замовлення Римського клубу. Основний висновок, який міститься в доповіді, зводився до необхідності раціоналізації всієї виробничої сфери та передислокації промисловості в масштабах планети, що стало основою для формування доктрини глобалізації.

Ідеї інформаційного суспільства стали розвиватися в працях таких вчених, як Й. Масуда, М. Порат, Т. Стоунер, Р. Катц. У роботах цих авторів інформаційне суспільство розглядається як соціальний устрій, що виник в результаті телекомунікаційної революції. У такому суспільстві домінує інформаційний сектор, пов'язаний з посиленням значення знання та інформації.

Р. Катц і М. Порат особливу увагу приділяли соціальній сфері нового суспільства, акцентуючи увагу не на самому прогресі технологій, а на становленні технотронного суспільства. Основною метою дослідників було вивчення формування нової соціальної структури у постіндустріальному суспільстві.

Т. Стоунер займався дослідженням соціально-економічних аспектів інформаційного суспільства, відзначаючи, що інформація, як і капітал, можуть накопичуватися і зберігатися для майбутнього використання. Відповідно, на сучасному етапі національні інформаційні ресурси є найбільшим потенційним джерелом багатства. А в інформаційній економіці сфера послуг починає доминувати. Причому послуги пов'язані переважно з виробництвом і обробкою інформації. Виробництво інформації виражається в створенні нового знання переважно через наукові відкриття.

М. Кастельс є одним з головних представників інформаціоналізму, який вивчав як формується соціальна структура на сучасному етапі розвитку мережевого суспільства, чією найважливішою рисою є не стільки створення самого знання, скільки його використання. Дослідником зазначалося, що використання інформації призводить до соціальної трансформації. Інформаціоналізм проникає в усі сфери людської діяльності, змінює поведінкові стереотипи. У цих умовах індивід перестає діяти відповідно до традиції, яка панувала століттями. Сама економічна система, приймаючи виклики інформаційних змін, адаптується,

при цьому залишаючись капіталістичною. Капіталізм інформаційного суспільства трансформується, приймаючи глобальний характер і базується на мережі фінансових потоків.

Значне поширення в теоріях інформаційного суспільства знайшла концепція «суспільства знання», представниками якого є Д. Діксон, П. Друкер, Т. Сакайя, Н. Штьор. У представленому напрямку знання розглядається як основний фактор виробництва, а людина виступає як основна рушійна сила прогресу.

П. Друкер у роботі «посткапіталістичне суспільство» представив основні уявлення про майбутній розвиток капіталістичного суспільства, описуючи основні тенденції, що дозволяють подолати традиційний капіталізм. Основою переходу стає відмова від індустріального господарства, капіталістичної приватної власності, на користь виробництва інформації і знань, нової системи цінностей, глобального суспільства та економіки. Сучасний етап розглядається автором як радикальний перелом суспільного устрою [3 С.92]. Особлива роль в цьому процесі належить знанням, які стають одним з ключових ресурсів, який призводить до формування посткапіталістичного суспільства. Зміни докорінно трансформують структуру суспільства, створюючи нові рушійні сили, зачіпаючи соціальну, економічну і політичну сфери.

«Вартість, створювана знаннями, або історія майбутнього» під авторством Т. Сакайя розкриває концепцію суспільства, де центральне місце відводиться знанням. Сакайя зазначає, що значне поширення інформаційних технологій ще не свідчить про формування нового суспільства [6 С.48]. На цьому етапі економіка стає тією системою в якій функціонування відбувається на основі обміну знаннями та оцінки їх цінності.

В рамках концепції постмодерну також розглядається постіндустріальне суспільство. Однак на відміну від багатьох інших теорій інформаційного суспільства тут переважно розглядаються соціально-психологічні зміни сучасного суспільства.

Так Ж.-Ф. Ліотар відзначав, що знання як компонент культури в сучасний період зводиться до того, що воно приймає форму інформації, яка операціоналізується і комерціалізується [5 С.27].

З. Бауман, визначаючи риси постмодерну, на перший план виводить статусну кризу інтелектуалів. А французький філософ А. Гелен в роботі «Про культурну кристалізацію» розвиває ідею пост-історії, яку розвинув Ж.Бодрійяр. У роботах обох авторів простежується песимістичний погляд на майбутнє суспільства. Але Бодрійяр розглядає пост-історію як період, в якому суспільство актуалізувало всі наявні потенції, а тому на цьому етапі новаторство стає неможливим. При цьому суспільство прагне до змін, що відбуваються під впливом впровадження в усі сфери інформаційних технологій. Під впливом цих змін відбувається трансформація поведінки індивідів. В економічній сфері діяльність людей втрачає раціональність. При цьому мотивація до споживання наростає як снігова куля. Процедури вибору відходять на другий план, а споживання стає самоціллю.

В.Л. Іноземцев розглядає сучасний етап як перехід до постеконічного суспільства. Він вказує, що тенденції, виявлені в другій половині ХХ століття, розкривають постійне зниження залежності людини від матеріального виробництва. Основною формою життєдіяльності стає розвиток людських здібностей. Постеконізм Іноземцева розвивається на базі наукомістких технологій, інформації і знаннях, як основному виробничому ресурсі, а також творчому аспекті діяльності людини, її безперервному вдосконаленні та підвищенні кваліфікації.

Висновки. Концепції інформаційного суспільства знайшли значне поширення і розвиток в роботах багатьох вчених. Ряд дослідників розглядає сучасний етап розвитку суспільства крізь призму розвитку техніки і технологій та інформаційних трансформацій, через підвищення ролі знання та інформації. Характерними рисами інформаційного суспільства стають зниження ролі матеріального виробництва, збільшення питомої ваги сфери послуг, зміна людської діяльності, використання нових ресурсів, зміни в соціальній структурі. А починаючи з останнього десятиліття ХХ століття, в теоріях постіндустріалізму з'являється ідея становлення глобального світопорядку.

При наявності різноманіття ідей в сучасній науці сформувались дві основні групи концепцій, що характеризують трансформації у сучасному суспільстві. Перша група обґрунтовує перехід суспільства на якісно новий етап, друга ж - дотримується ідеї спадкоємності розвитку. В рамках цих напрямків по різному розглядаються окремі аспекти життя суспільства, але жодним з авторів не заперечується, що в сучасному світі інформація

відіграє ключову роль. На відміну від представників першої групи, представники другої течії дотримуються ідеї про те, що інформація функціонує і приймає ті форми, які встановилися раніше. При цьому в рамках обох концепцій підтверджується ідея про те, що в умовах трансформації відбувається зміна поведінки людини, її ролі та основних мотивів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бжезинский З. Мировое господство, или глобальное лидерство. – М.: Международные отношения, 2004.
2. Веблен Т. Теория праздного класса. – М.: Прогресс, 1984.
3. Друкер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. – М.: Academia, 1990.
4. Легостаев В.М. Наука в рамках технократической утопии Жана Фурастье // Вопросы философии. – 1974. – № 12.
5. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. – СПб., 1998.
6. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знаниями, или История будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. – М.: Academia, 1990.
7. Тоффлер Э. Шок будущего. – М.: АСТ, 2008.
8. Трапезников В.А. Темп научно-технического прогресса – показатель эффективности управления экономикой // Автоматика и телемеханика. – 1971. – № 4.

Пришляк Н.

Науковий керівник – доц. Морська Н. Л.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Даний етап сучасності пов'язаний із розвитком глобального інформаційного простору та вагомим збільшенням інформаційних потоків, результатом чого є зростання значення наукових методів оброблення, класифікації, аналізу та синтезу інформації. Вирішальну роль дані методи відіграють у економіці, праві, державному управлінні, саме у тих сферах суспільного розвитку, які обумовлюють розвиток інших.

Питання даної тематики ґрунтуються на працях українських та зарубіжних учених, серед яких дослідження: С. Алексєєва, Ф. Брецько, В. Горшенєва, О. Зайчука, І. В. Захарова, О. Г. Додонова, С. П. Кулицького, В. Копейчикова, С. Лисенкова, М. Марченко, Н. Оніщенко, П. Рабіновича, Г. В. Сілкова, Ю. П. Сурміна, О. Скакун, Л. Я. Філіпова та інших дослідників.

Окремі питання дослідження аналітичної діяльності у сфері інформаційного права висвітлені у працях В. Варенка, В. Залізняка, Н. П. Дяченко, Б. Кормича, О. Кохановської, А. Н. Кривобокової, О. Логінова, П. Матвієнко, О. Мандзюка, В. Політило, Л. Рудник, І. Сопілко, Телешун С. О., В. Цимбалюка, М. Швеця та ін.

Метою статті є визначення сутності поняття «аналітична діяльність» та дослідження правової бази функціонування інформаційно-аналітичної діяльності в Україні.

Сьогодні суспільство активно оперує значною кількістю термінів, з-поміж яких можемо виділити: «аналіз», «аналітика», «аналітична діяльність», «інформація», «інформаційно-аналітична діяльність» та ін. При здійсненні спроби розгляду вищезазначених понять, виникає проблема розуміння їх сутності. Адже, для отримання результативного дослідження необхідно мати певний обсяг знань в тій чи іншій сфері суспільного життя та в науці, що не завжди є можливим.

Аналітична діяльність є багатозначною і складною й розглядається в аспекті наукової, науково-технічної і прикладної діяльності. Як і будь-яка діяльність, характеризується метою, завданнями, принципами та наслідками, результатом якої є певні аналітичні документи. Варто виокремити те, що дослідження даного поняття, потрапляє водночас у поле зору науковців, управлінців, психологів, освітян, правознавців.

У ході розгляду правового забезпечення аналітичної діяльності, слід зазначити, що існує чимало прогалин, оскільки на даному етапі розвитку суспільства не лише не існує Закону України «Про аналітичну діяльність», але і немає єдиного загальноприйнятого у науковому світі визначення поняття «аналітична діяльність».